

SOK

mededelingen

LET OP: Schuldbop 5-3-43.

Wally : 0,35

Gerard : 0,25

Johan : 0,05

Wim B : 0,15

Larry : 0,20

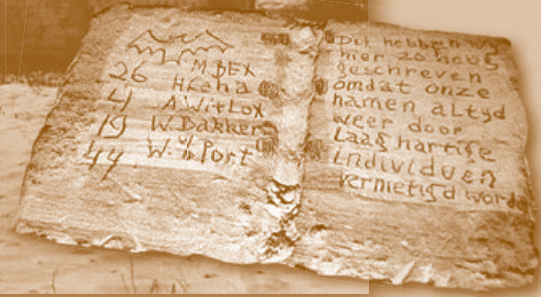
Tegorid op 5-3-43

Mireel : 0,05

Strisheit : 0,25

Alle leden worden verzocht hun medeleden
 vast te schrijven aan de manen hun
 schuld te verschuldigen bij Willoen van
 huire van de penningmeester te Genf van Willoen van
 Of het verschuldigde bedrag te storten op de rekening
 rekening (nummer: 28473) met vermelding of het
 girostreekje: "voor de Kas der Vlaermuizenclub"
 Bij voorbaat dankend:

De Penning Meester
 W. Willoen

SOK

mededelingen

67

2 Scholieren in oorlogstijd

De Zwarte Vleermuizen in de Sint Pietersberg/de dagboekjes

– Ed de Groot

Scholieren in oorlogstijd

De Zwarte Vleermuizen in de Sint Pietersberg/ de dagboekjes

ED DE GROOD, SCHOPHEMERHEI 3, 3798 'S-GRAVENVOEREN (B)

AFBEELDING 1: De St. Pietersberg in vogelvlucht met ENCI-groeve en fabriek eind jaren '40. Dit was ongeveer de situatie die De Vleermuizen aantroffen: een deel van het Zuidelijk Gangenstelsel was al weggegraven. De enige verbinding zuidwaarts liep via het z.g. Smokkelgat, op de foto onder het plateau van de intacte berg achter de groeve. Luchtfoto
◀ KLM, archief Henri Ceha.

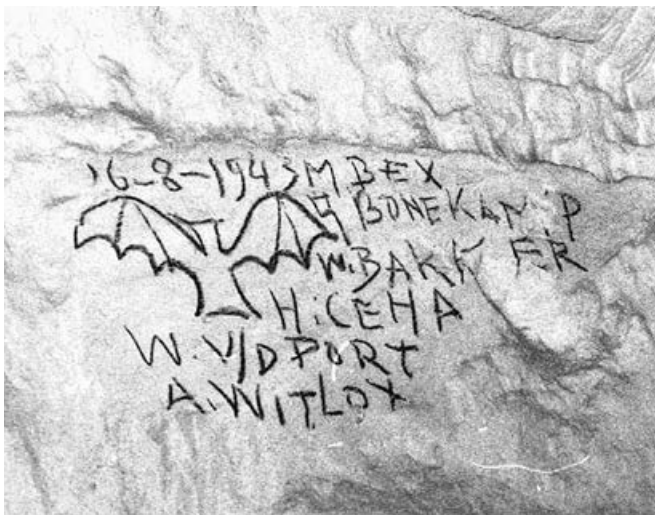
Vooraf

Godenzonen, geluksvogels, zo noemt Stied Witlox achteraf zijn Zwarte Vleermuizen, de scholierenclub in oorlogstijd, op avontuur in de onderaardse gangen van de St.Pietersberg bij Maastricht. Collega-Vleermuis Henri Ceha spreekt dan toch liever van *Oorlogszonen* want buiten was en bleef het oorlog. Hij ziet De Zwarte Vleermuizen ook als kans om aan de dagelijkse werkelijkheid te ontsnappen en ja, avontuurlijk was het natuurlijk ook.

Zeven middelbare scholieren van de R.K. HBS en Gymnasium aan de Aylvalaan in Maastricht, in leeftijd groeiend van 12 naar 18 jaar, beleefden in de Tweede Wereldoorlog, en nog kort daarna, kostelijke avonturen in de uitgestrekte gangenstelsels. Vanaf zomer 1942 deden zij daar met potlood en kroontjespen verslag van in een paar schoolschriften: de *dagboekjes*, die je eigenlijk *tochtenboekjes* zou moeten noemen. Deze zijn gelukkig bewaard gebleven en vormen het hoofdonderwerp in dit verhaal. Ze geven een inkijk in de toenmalige St.Pietersberg maar ook in de hoofden en harten van deze opgroeiende jongelui. Keurige jongens uit Villapark/St.Pieter Maastricht, gebiologeerd door alles wat zich in de gangen voordeed maar die, zo gauw ze mergel roken, even gemakkelijk veranderden in ondeugende kwajongens. De moderne lezer leest de dagboekjes daardoor met zowel een glimlach als -soms- met een lichte gêne. Het was oorlog: er kon van alles *niet* maar er konden juist ook dingen *wel*, dingen die de jeugd van nu wel uit het hoofd zouden laten.

Feit is dat de dagboekjes unieke informatie bevatten over de aantrekkingskracht van de berg en over hoe deze vroeg volwassen oorlogsjeugd zich tot het leven verhiel. Zeker de moeite waard om te boekstaven, wat ik hier met plezier doe, bijgestaan door twee van de drie nog levende Vleermuizen: Henri Ceha (89) en Stied Witlox (90).

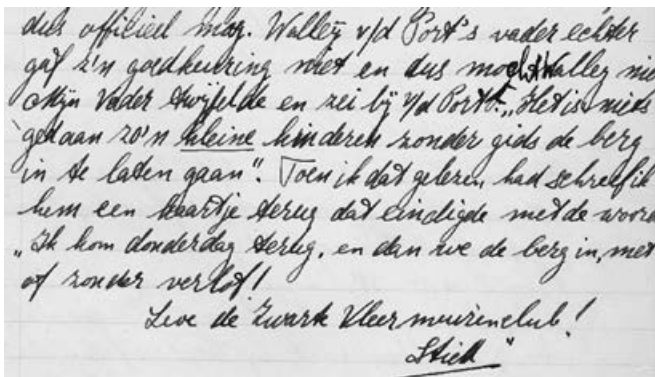
In dit artikel worden letterlijke aanhalingen van teksten uit de dagboekjes

AFBEELDING 2: Opschrift met de namen van de harde kern, zonder vermelding van geheim lid Harrie Meijer uiteraard. Collectie Hans Ogg.

cursief weergegeven met tussen haakjes de initialen van de auteur en de datum. Initialen zonder datum hebben betrekking op recente mondelinge mededelingen van de betreffende Vleermuis.

NB: Over *De Vleermuizenclub in oorlogstijd* is door Henri eerder gepubliceerd in *SOK-Med.* 50 en in *Sint Pieter* vroeger en nu 9. Het hier volgende verhaal dient mede beschouwd te worden als de inlossing van de door Henri in *SOK-Medelingen* 50 gedane belofte om later nog eens terug te komen met een bloemlezing van de teksten uit de dagboekjes. Omdat niet elke lezer weet zal hebben van de publicaties uit 2009 heb ik voor het goede begrip de informatie van die twee artikelen deels in dit verhaal verwerkt. Ook heb ik context toegevoegd als resultaat van in totaal zes recente interviews met Stied en Henri.

Over de dagboekjes

Er zijn in totaal 5 schoolschriften met handgeschreven tekst. De meeste tekst is van Stied, Wim (Bakker) en Henri; incidenteel is er ook tekst van drie anderen. Eén der schriftjes bevat een paralleltekst, waarin vooral Henri verslag doet over dezelfde tochten als bijv. door Wim al beschreven zijn in het 'reguliere' dagboekje. Het is interessant om te zien hoe verschillend soms één en dezelfde gebeurtenis wordt verwoord. In totaal

AFBEELDING 3: Handschrift Stied Witlox in begin Dagboekje 1. Origineel, collectie Henri Ceha.

AFBEELDING 4: Lidmaatschapskaart uitgegeven bij het vierjarig bestaan, waaruit zou blijken dat de club is opgericht in 1940. Collectie Henri Ceha.

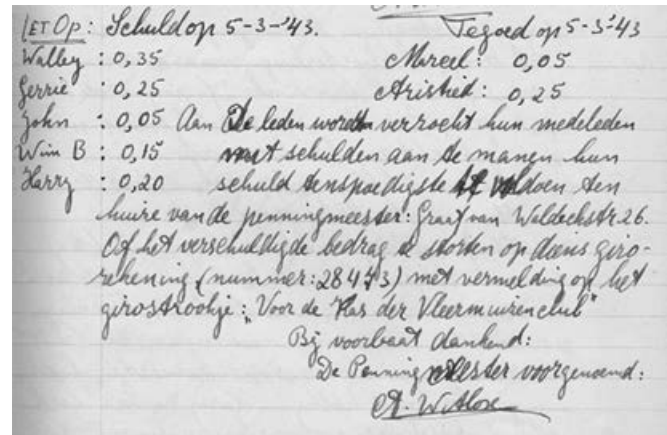
beschikken we zo over 220 pagina's handgeschreven tekst, opgeschreven tussen 10 augustus 1942 en 14 oktober 1945. Dit beslaat niet de hele bestaansperiode van De Vleermuizen. Die begint al voorjaar 1940 en loopt door tot in 1946 ⁽¹⁾. Ook beslaat de tekst niet precies de oorlogstijd die voor Maastricht duurt van 10 mei 1940 tot 14 september 1944. Het grootste deel van de handgeschreven tekst is, in een meer gestroomlijnde versie, door Henri later overgezet in 52 pagina's A4 typoscript. Henri beheert momenteel ook alle origineelen.

De Zwarte Vleermuizen

Het was zomer 1940 en oorlog. Drie leerlingen van de RK HBS en Gymnasium ⁽²⁾ aan de Aylvalaan in Maastricht, Stied Witlox (AW, Aristides op zondag), Gerrit Bonekamp (GB, Gerrie, Boontje) en Wim Bakker (WB), alle drie zonen van leraren, trokken al vanaf die zomer regelmatig samen de berg in. Later voegden zich bij hen: Henri Ceha (HC, Harry, Broer), Wally van der Port, (WvdP, Walter, Walley, vriendje van Stied), Marcel Bex (MB) en Harrie Meijer (HM). Deze zeven vormden nagenoeg de hele oorlogsperiode de vaste kern van wat, naar een idee van Marcel, De Zwarte Vleermuizen zou gaan heten. De naam De Zwarte Vleermuizen verwaterde niettemin al snel en in het vervolg werd gesproken over De

AFBEELDING 5: Financiël overzicht van de 'Kas der Vleermuizenclub'. Origineel, collectie Henri Ceha.

AFBEELDING 6: Portretten van meest actieve leden Stied, Henri en Wim, circa 1945. Collecties fam. Witlox resp. Henri Ceha (2x).

AFBEELDING 7: Portret van geheim lid Harrie Meijer. Collectie Hans Ogg.

6

Vleermuizenclub of kortweg over De Vleermuizen. Het was overigens niet het eerste gezelschap van die naam. Wie even zoekt op internet komt uit bij *De Vleermuizen* uit 1866, een groepje jongelui, net van school, dat zich amuseerde met het geven van toneelvoorstellingen.

Onze Vleermuizen opereerden vrij informeel. Behalve de penningmeester (aanvankelijk Stied, later Wim), waren er geen bestuursfuncties. Pas in april 1943 maakte Marcel een soort statuten. Aanvankelijk moesten de leden een klein bedragje per te maken tocht inleggen bij wijze van contributie; later verwaterde dat.

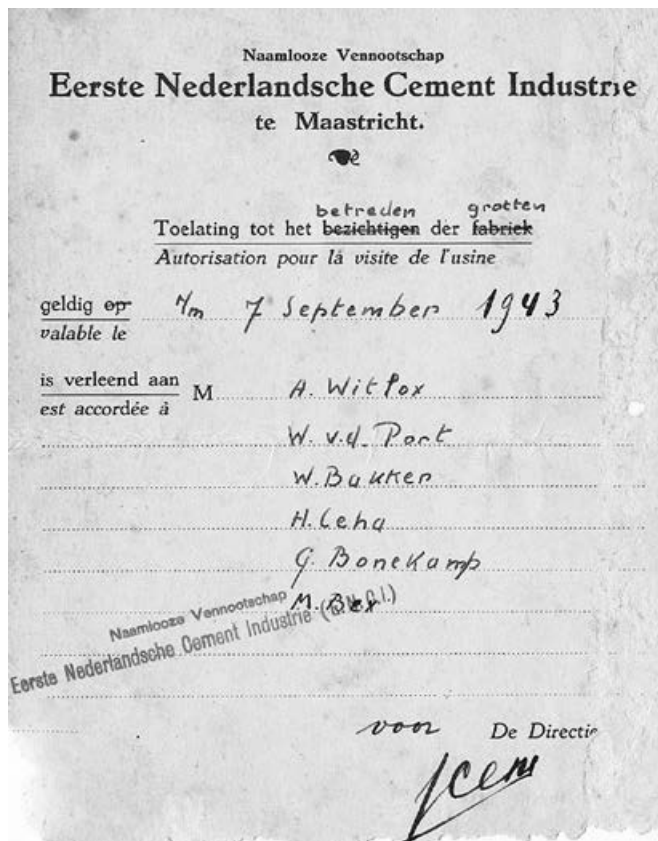
Meestal wordt gesproken over zes leden. Er was echter een zevende lid, Harrie Meijer, volstrekt in het geheim. We vinden hem nergens terug, niet of nauwelijks in de dagboekjes en niet in de talloze opschriften in de berg. Deze Harrie mocht van zijn zeer bezorgde moeder de berg absoluut niet in.

Er waren verder nog *halve* leden: zij die een tijdje meegingen zoals in het begin bijv. John Moors en Bob Rutten. En dan waren er ook nog meelopers voor één keer.

Nadat de dagboekjes waren gestopt op 14 oktober 1945 liep het bestaan van De Vleermuizenclub nog even door tot halverwege 1946. De jongelui waren toen allemaal klaar met school en vlogen uit, het echte leven tegemoet.

Kameraadschap

De karakters van de Vleermuizen verschilden behoorlijk. Er was een gezonde rivaliteit maar vooral veel kameraadschap. Dat laatste was bit-

AFBEELDING 8: Vergunning uitgeschreven door vader Ceha voor Vleermuizen Stied, Wally, Wim, Henri, Gerrie en Marcel. Bezichtigen der fabriek werd betreden der grotten.

AFBEELDING 9: Schetsje door Henri gemaakt van een tocht door de gangen naar Caestert en Kanne. De jongens kwamen uit uitgang Caestertgroeve (I), gingen de berg over langs de Caestertboerderij (B), daalden af naar Kanne en bezochten daar Café Straetmans (?) (ST) en het snoepwinkeltje (SN). Origineel, collectie Henri Ceha.

AFBEELDING 10: Vier Vleermuizen en hun verlichting. Het is waarschijnlijk al 1944 of 1945 want er zijn twee luxe petroleumvergassers bij. Van links naar rechts: Harrie, Wally en Stied. Vooraan geknield: Wim. Collectie fam. Witlox.

tere noodzaak want in zo'n uitgestrekt niemandsland als het onderaardse labyrint van de St.Pietersberg moet je op elkaar kunnen vertrouwen. Stied was er al vroeg bij. Als twaalfjarige verkende hij met jongere vriendje Wally al eens de St.Pietersberg. De jongens liepen acuut het mergelvirus op, ondanks de slechte afloop. Op de terugweg langs Neercanne werden ze met hun autoped aan de grens tegengehouden door een stel net gemobiliseerde bejaarde Nederlandse soldaten. Stied werd meegenomen en Wally, in tranen, moest in Maastricht hulp gaan halen (AW). Ondanks die tegenslag zat de liefde voor de St.Pietersberg er voorgoed in. Wellicht was Stied zo de wegbereider voor de toekomstige Vleermuizen. In ieder geval was hij vol initiatief en nam hij de leiding. Wat onduidelijk blijft is de rol van Bob Rutten, zoon van de uitbater van het Fort St. Pieter, die de jongens in het begin toegang tot het Fort verschafte maar zelf al weer snel uit beeld raakte. Henri was de alleskunner en doorzetter. Blijkbaar ook erg ondeugend want Harrie Meijer moest geheim lid blijven 'omdat hij van zijn moeder niet mocht omgaan met de ondeugnende jongens van Ceha' (AW). Wim was de meest serieuze, een jongen van weinig woorden, wel van daden, hulpvaardig en tot alles bereid (HC). Wally en Boontje waren meer volgers. Wally, een gevoelige jongen, was de meest 'cultureel beschaafde' (HC) van het stel, ging graag naar muziekkuitvoeringen van het Maastrichts Stedelijk Orkest in de Dominicanerkerk. Dikwijls troonde hij Henri dan mee en wisten ze samen gratis binnen te komen (HC). Zelf heb ik (uw auteur) ook die herinnering aan Wally maar dan in de jaren '70: als er in Maastricht iets progressief-cultureels te doen was, was langharige Wally er altijd bij. Boontje was de voorzichtige, durfde veel niet

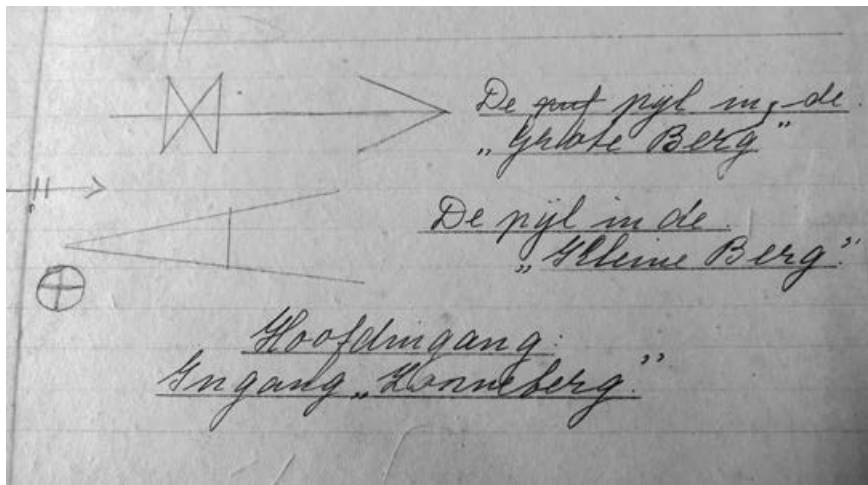
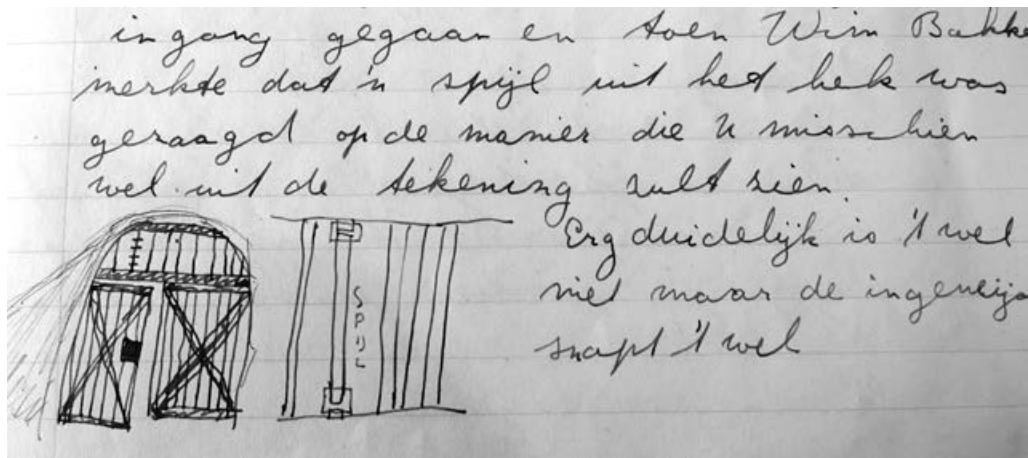
AFBEELDING 11: Een bijzondere manier om door een afgesloten hek binnen te glippen: twee busjes verschuiven, spijl uitnemen, er doorheen, spijl terugzetten en busjes weer terugschuiven! Origineel dagboekje I, p. 69, collectie Henri Ceha.

en ging vooral giechelend door het leven; dat laatste was nog steeds zo toen hij in 1959 mijn wiskunde-leraar werd aan de Gemeentelijk HBS aan de Helmstraat. Boontje heeft het uiteindelijk niet gered in de Vleermuizenclub (zie verder).

Marcel was buitencategorie. Ging ook graag 's nachts de berg in, alléén. Hij was een vrije vogel omdat zijn ouders vooral afwezig waren. Hij woonde als enige niet in het villapark, maar in de Bouillonstraat (centrum), boven de kapper (AW).

Harrie (Meijer), niet te verwarren met Henri die in de dagboekjes ook soms Harry genoemd wordt, was nergens bang voor om niet te zeggen roekeloos en onvoorzichtig. Werde bijvoorbeeld van school gestuurd omdat hij een knakkertje (kleine bom) in

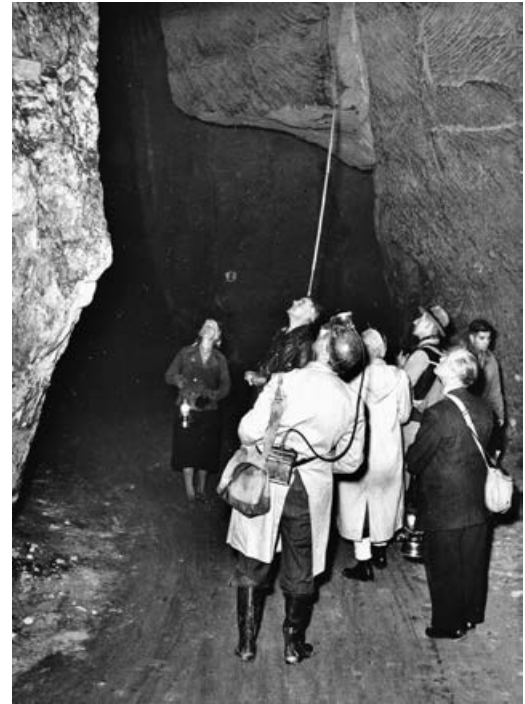
AFBEELDING 12: Voorbeelden van Vleermuis-pijlen om de route te herkennen. Dit was alleen in het begin nodig. Origineel dagboekje II p. 1, collectie Henri Ceha.

AFBEELDING 13: Het kamertje van De Vleermuizen (het Hol) met kapstok en mergelblokken als meubilair. Links schoolgenoot en lid van de Club van de Lambertuslaan Benno Ruland, rechts geheim lid Harrie Meijer. Collectie Henri Ceha.

AFBEELDING 14: Excursie van de Utrechtse vleermuis-ringploeg. Met lange hengels werden de vleermuizen omlaag gehaald. Rechts met hoed de bekende onderzoeker Leo Bels die later op dit onderwerp promoveerde. Achter hem Francois van Heerdt, één van zijn assistenten. Foto Fotobureau Focus, Antwerpen.

de kachel had gegoooid: deksel eraf en gloeiende kolen door de klas (HC). Hoe groot de kameraadschap ook was, dat er helemaal nooit iets schortte aan de onderlinge verhoudingen is ook weer niet zo. Een zeldzaam incident was het royement van Boontje in voorjaar 1944. Al eerder waren er problemen met hem: 'G.B. die al sinds de Grote Vacantie niet meer in de berg was geweest werd door de twee wachtenden terdege uitgekafferd' (WB 9/2/44). Volgens Stied was de druppel die de emmer deed overlopen

een oponthoud bij een proefgang van D.C. Van Schaik⁽³⁾ in de instortingen van het Noordelijk Gangenstelsel 'waar je over heen moest kunnen stappen (AW)' en Boontje dat niet durfde. Boontje werd gebrek aan moed verweten en nooit meer uitgenodigd. Ook was er even spanning toen Marcel werd verdacht van communistische sympathieën: 'Marcel heeft ons in deze dagen aardig voor de gek gehouden door te beweren dat hij communist was. Maar toen we hem een briefje stuurden dat we met zo

AFBEELDING 15: De grote kraamkamer in het Zuidelijk Gangenstelsel, met wel 400 exemplaren van de Vale vleermuis (*Myotis myotis*). Geliefd excursiedoel van onze Vleermuizen. Foto: D.C. van Schaik, 1937.

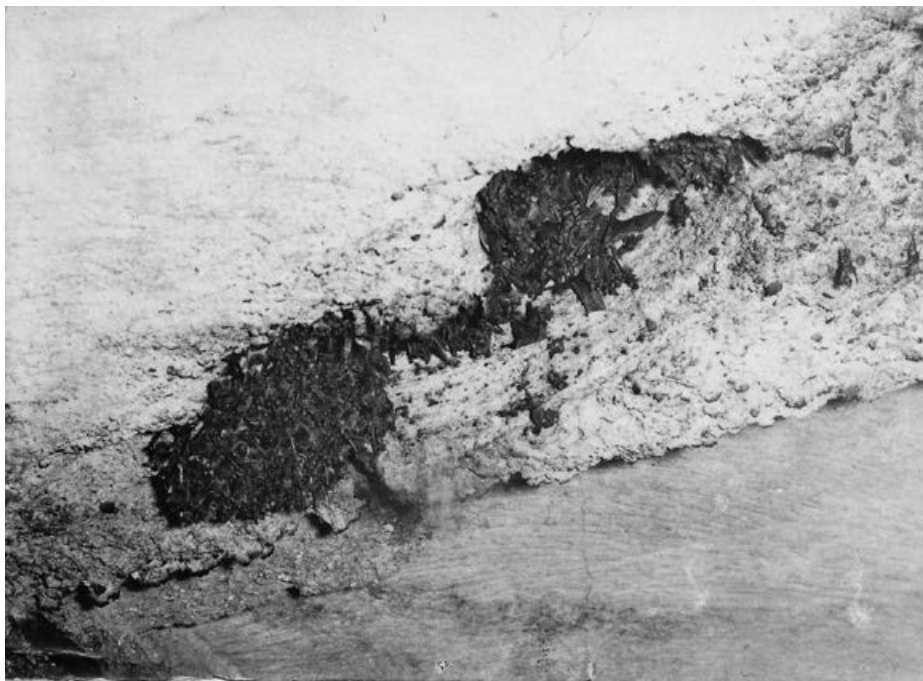
iemand niets te maken willen hebben, kwam hij weer gauw naar ons toe en zei dat het maar een grap was' (AW 22/4/43).

Ouders en tijdgeest

Er was in het begin zeker sprake van een echte ouder-kind relatie: zorg van de ouders, respect bij de kinderen. Zo vond vader Ceha dat de jongens niet zonder vergunning van ENCI de berg in mochten.

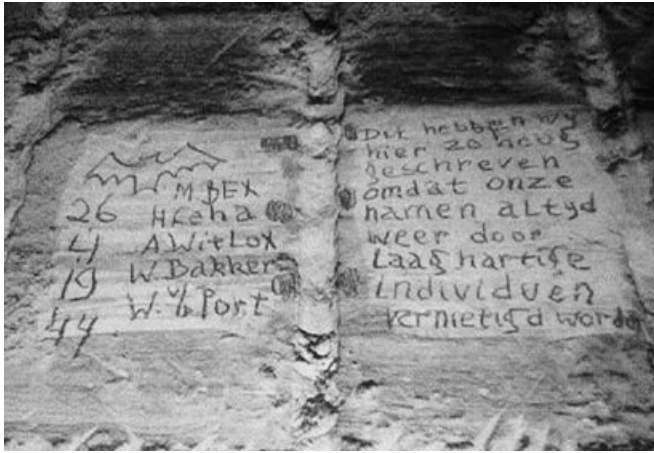
De eerste regel van het eerste schoolschriftje begint er zelfs mee: *'Vandaag kreeg ik een kaartje van Henri Ceha waarin hij mij vertelde dat wij DE VERGUNNING gekregen hebben'*

(AW 10/8/42). Maar daarnaast was toestemming van alle ouders nodig. Het begon al stroef: *'Wally van de Port's vader echter gaf zijn goedkeuring niet en dus mocht Wally niet. Mijn (Stieds) vader twijfelde en zei bij Van der Port: het is niets gedaan zo'n kleine kinderen zonder gids de berg in te laten gaan. Toen ik dat gelezen had, schreef ik hem (Wally) een kaartje terug dat eindigde met de woorden: Ik kom donderdag terug en dan gaan we de berg in, met of zonder verlof! Leve de Zwarte Vleermuizenclub! Stied'* (AW 10/8/42).

Deze puberale grootspraak bleek drie dagen later overbodig. *'Hedenavond zijn we naar Ceha gegaan en John (Moors) gaf de goedkeuring van zijn Papa aan mijnheer Ceha. Daarna heb ik thuis terwijl John en Wally erbij waren ook de goedkeuring van mijn vader gevraagd. Hij twijfelde, maar moeder zei: Och, laat ze toch gaan. Toen zette vader zijn handtekening! Direct daarna brachten wij het kaartje in triomf naar mijnheer Ceha'* (AW 13/8/42).

De ouders hadden toestemming gegeven en de vergunning was er. Maar

AFBEELDING 16: Opschrift van De Vleermuizen waarin zij hun frustratie uiten over het uitvegen van hun opschriften door anderen. Collectie Henri Ceha.

12

wel in een heel zuinige versie. Henri's vader ging, als Hoofd Administratie en Procuratiehouder van ENCI (hij zou later financieel directeur worden), toevallig zelf over de vergunningen en wilde niet verder gaan dan een vergunning voor één dag: *'..omdat meneer er toezicht op wilde houden dat Henri niet te dikwijls in de berg ging'* (AW 12/9/42).

Die zorg van de ouders werd allengs minder. Het respect voor hen niet, maar het werd wel *anders*. De jongens gingen steeds meer hun eigen gang. Door de oorlog veranderde het dagelijks leven: extra zorgen, ieder in zijn eigen wereld, anarchistischer ook (HC). Er werd minder op onze Vleermuizen gelet, m.u.v. Harrie Meijer dan toch. *'Als we in de berg waren gedroegen we ons werkelijk als godenzonen: we durfden van alles, elke remming viel weg. En het avontuur werd gezocht dan wel aangegrepen'* (AW).

Dat blijkt ook uit het steeds latere tijdstip waarop de jongens 's avonds thuis konden komen voor het avondeten. Eerst is er nog bezorgdheid als

ze niet om zeven uur voor het avondmaal verschijnen. Later niet, zelfs niet als dat negen, tien uur of zelfs half elf wordt: *'Ik kwam om half acht thuis. Moeder was al ongerust maar ik zei haar nog eens dat ze voor negen of tien uur niet bang hoeft te zijn'* (AW 6/2/43). Waarschijnlijk waren de ouders ook wel blij dat hun kinderen een duidelijke liefhebberij hadden en de zee aan vrije tijd, nadat ze vanaf februari 1942 nog maar halve dagen school hadden ⁽⁴⁾, moeiteloos wisten op te vullen. De tijdgeest was natuurlijk ook anders: jongens werden nog geacht te avonturen, althans, men vond dat normaal. Dat is bepaald een verschil met de risico's-mijdende opvoeding van tegenwoordig.

'Geen groter genoegen dan 's avonds laat uit de Zonneberg komend of de Kleine Berg, de lamp aan laten en daarmee de weg vinden naar huis. Lantaams brandden toen niet: alles was verduisterd. Was dat niet lefhebben, wij met licht over straat terwijl dat niet mocht?' (AW).

Geen gsm's, afspraken op tijd mochten nog misgaan. Veel inschatting en acceptatie; men leefde met onzekerheden. En dan: grote gezinnen waarin je verdween en dus was er minder controle (AW).

Onze Vleermuizen maakten hun opvoeding zo zelf af, geholpen (of gedwongen?) door de oorlogsomstandigheden.

Ze ontdekten (in Kanne) bijvoorbeeld ook hoe het is om eerst een zuurstok te verorberen en daarna een paar bier: *'Ik had 4 francs en kocht in een snoepwinkeltje een zuurstang die werkelijk lekker smaakte. Op de terugweg gingen we nog een café in waar Wally de eigenaar kende. En daar dronk ik 2, Henri en Marcel 3 en Wally ook 2 én Wim's pot bier leeg, geloof ik'*(AW 22/4/43).

De berg in

De berg lonkte, maar mét al zijn onzekerheden en ongemakkelijkheden. Hoe kwam je aan licht, hoe kwam je binnen, hoe vond je de weg?

Hoe kwam je aan licht?

Licht was nog het minste probleem. Een stompje kaars was gauw gevonden, een Philips knijpkat en een zaklamp volgden al gauw. De carbidlamp was favoriet, gekocht bij de Bric à Brac hoek Helmstraat/ Grote Gracht of als oude fiets-carbidlamp gevonden in een of ander schuurtje (HC). Soms had iemand een vergasser. Werkelijk ongekende luxe: *‘Wim van Schaik⁽⁵⁾ heeft voor ons een petroleum vergasser gekocht voor f25⁽⁶⁾. Hij brandt moorddadig en we gaan er zelf nog twee kopen...’* (WB -/8/44), *‘Vrijdag 25 augustus hebben we onze nieuwe lamp geprobeerd in de berg. Hij brandt fijn’* (WB../8/44) Enkele dagen later ging Henri in Rotterdam extra petroleumvergasers kopen t.b.v. de Evacuatiendienst, een uitvloeisel van het z.g. Sint Pietersbergplan, het project om in de gevaarlijke laatste weken of dagen vóór de bevrijding 5000 Maastrichtenaren te kunnen laten schuilen in het Gangenstelsel Zonneberg: *‘Henri was donderdag naar Rotterdam gegaan om vergassers te gaan kopen. Hij kwam zondagavond met zes lampen thuis met de laatste trein die er gelopen heeft. Maandag gingen de Spoorwegen in staking’* (AW-/8/44). Henri was zo net op tijd, ook omdat de dag na zijn terugkomst de berg al vol stroomde met (vrijwillige) evacués en de nieuwe lampen daarbij nodig waren. Met hun blitse lampen waren onze Vleermuizen nu binnen de organisatie van de evacuatie de goudhaantjes (HC).

AFBEELDING 18: Stied Witlox bij de Plesiosaurus in Slavante waarvan alleen de kop nog zichtbaar is omdat de ENCI de vloer heeft opgehoogd met afvalmateriaal (z.g. vliegas-pap). Collectie Henri Ceha.

Hoe kwam je binnen?

Het wonderlijke is dat in die jaren de gangenstelsels er min of meer open bij lagen en weinig controle kenden. In tegenstelling tot de tegenwoordige tijd was het niet moeilijk om binnen te geraken en kon je er relatief ongestoord rondwandelen: *'Het altijd openstaande oude verroeste poortje van (...) het Noordelijk Gangenstelsel had altijd al op kleine jongens van mijn leeftijd een onweerstaanbare aantrekkingskracht gehad. Daarbinnen was het donker, 's zomers kwam er koude lucht uit en 's winters warme'⁽⁷⁾. Soms was de kortste weg om binnen te komen niet de gemakkelijkste, bijv. via het Fort St.Pieter: 'Vandaag deden we een poging om in de Kleine Berg (Noordelijk Gangenstelsel) te komen langs het Fort maar dat mislukte jammerlijk. H. Ceha, W. Bakker en K. Ceha (broer van*

Henri) klommen over de omheining en na alles geïnspecteerd te hebben gingen we naar beneden. We wilden net de muur opklimmen toen Karel last van zijn schoenen kreeg. Er zaten spijkers in die we even er uit moesten kloppen. Toen we aan de gang waren, werden we gesnapt door meneer Rutten (vader van Bob, baas van het Fort én van De Gouwe Poort aan het Vrijthof) uit wiens handen we gelukkig ontsnapt zijn (WB 16/6/43). Na deze ontsnapping bleek Rutten de schoen van Karel in zijn hand te hebben. 's Avonds zijn de jongens daarom de schoen, een kostbaarheid in oorlogstijd, deemoedig gaan terugvragen aan de Mergelweg (HC).

Zoals we al zagen zorgde de vader van Henri in het begin voor de vergunning. Langzaamaan werden de jongens echter steeds slordiger; zonder geldige vergunning ging het meestal ook wel. *'Onderweg kwamen we de gids tegen die ons aanhield en vroeg of we hier wel mochten komen. Ik haalde de ongeldige (!) kaart uit m'n zak en bij het zien van de naam ENCI was het al in orde' (WB 24/5/43). Uiteindelijk gingen onze Vleermuizen steeds vaker zonder vergunning de berg in. Sommige controleurs kenden De Vleermuizen intussen en lieten ze begaan. 'Sonneville....die ons naar de vergunning vroeg en wij zeiden dat we bij het troepje van Ceha behoorden en toen liet hij ons door' (AW 9/1/43). De Vleermuizen konden zich blijkbaar heel wat permitteren: 'Nu de vergunningen zijn ingetrokken en we niet van plan zijn onze berglopers-eer weg te gooien door bij die kerels (de Duitsers) nieuwe vergunningen te gaan vragen, gaan we er maar zonder in'(WB 29/4/44).*

AFBEELDING 19: Het Smokkelgat in het Zuidelijk Gangenstelsel. Links aan de noordzijde met het gat hoog bij het plafond, rechts aan de zuidzijde. Collectie fam. Witlox, resp. foto D.C. van Schaik.

Sommige poorten waren bij tijden afgesloten en dan had je een sleutel nodig. Met het sleutelprobleem gingen onze Vleermuizen al even creatief om: *'We hebben de sleutel van de Grote Berg (Gangenstelsel Zonneberg) laten namaken van ons clubgeld, Hoera! (AW 13/3/43) en: 'We hebben de poort geopend met de ons alleen bekende geheime fijne manier en gingen, door de ondergaande zon beschenen, welgedaan en tevreden over deze middag, naar huis' (HC 27/4/43)*. Later bleek een spijl boven de poort losgezaagd en teruggezet met twee schuif-hulsjes van blik: nagenoeg onzichtbaar. Onze Vleermuizen maakten daar graag gebruik van (de *fijne manier*) door die hulsjes even op te schuiven en de spijl uit te nemen, erdoor te glippen en vervolgens de spijl weer terug te zetten. De niet-ingewijde begreep niet hoe het kon, maar je was binnen!

De missie van De Vleermuizen was: gedurende de hele oorlogsperiode de berg OPEN houden. De gangenstelsels dienden in hun ogen bereikbaar te blijven, niet alleen voor hun eigen genoegen maar ook om redenen van maatschappelijke belang, bijv. verzet en smokkel (HC).

Hoe vond je de weg?

Op hun eerste tocht met vergunning werden diverse routes uitgezet door met een schroevendraaier nummers in de wanden te krassen: *'Dus loopt gang 1 als volgt: Ingang, Mosasaurus, Napoleon, slaat dan rechtsaf naar Sebastiaan'. Gang 2 is de 19^e zijgang van gang 1...en loopt langs de*

AFBEELDING 20: Hoge gangen in het Caestertstelsel dat opgevat kan worden als het zich op Belgisch grondgebied voortzettende Zuidelijk Gangenstelsel. Maakte deel uit van de route van De Vleermuizen als ze ondergronds naar België liepen. Foto D.C. van Schaik.

Levensverzekering naar een kruispunt, hij loopt dan zelf door en splitst zich daar in gang 3 die langs de kamer der Muzen loopt' (AW 13/8/42). Dit om zelf makkelijker te lopen maar zeker ook met het vooropgezette doel om anderen later tegen betaling te kunnen rondleiden want ook bij onze Vleermuizen moest de schoorsteen roken. Later volgde het ook markeren van 'niet commerciële' routes, bijvoorbeeld die van de kortste route naar de IJzeren Weg d.m.v. een cirkel waarin een kruis. Ook ontdekten ze bestaande routes, zoals de door de letter H gemarkeerde belangrijke lange weg naar Caestert en dus naar België. En er werden pijlen getekend, voor elk stelsel een ander type.

Nadat zo structuur was aangebracht werden de gebieden daaromheen geëxploreerd en opgedeeld in genummerde Afdelingen. Ook werden de 13 ingangen van namen en letters voorzien. Ondanks dat De Vleermuizen niet over plattegronden beschikten , m.u.v. een piepklein kaartje van de Grote Berg, kregen zij zo een goed beeld van het gehele gangenstelsel. Ze werden langzamerhand echte kenners van de berg, van een labyrint met een totale ganglengte van meer dan 100 kilometer.

Wat ook hielp was het steeds benoemen en herkennen van markante plekken: de Hel, de Duivelshoek, de Vier Kloosterlingen, de Negendrup, Ahasferus, Via Fontis, Spoorweg, Napoleonskamer, enz. enz. Veel van deze namen zijn ook nu nog wel bekend in kringen van berglopers. Maar ik vond niemand, ook Stied en Henri niet, die nu nog weet waar de Bijenkorf was, of De Maantjes, de Badkamer, de Gestapo of de Hellehond Cerberus. De plek met de minst poëtische naam was wel Het Rotgebied: *'Hij vond het echter niet want.....maakte hij een fout en zo kwamen we in*

AFBEELDING 21: De boerderij van Caestert in 1935. Hier vroegen De Vleermuizen nooit te vergeefs om een boterham of een paar appels. Collectie RHCL.

dat ROTGEBIED (de Zwarte Berg) van de 6^e afdeling, 7^e afdeling, enz. waar we vroeger al eens gedood hadden, terecht' (AW 20/2/43).

Onze Vleermuizen richtten tenslotte ook een eigen plek in: *Ons Hol, Ons Kamertje*. Diep in de berg, voorbij Slavante, in de geïsoleerde Zak van Franken, werd een kamer ingericht, compleet met kapstok en meubilair: *'.....we maakten de muur dicht en gooiden er zand op. We brachten ook mooie gladde mergelblokken voor tafel en stoelen naar binnen. Om vijf uur waren we klaar en gingen op onze nieuwe stoelen de gepikte wortelen eten' (AW 16/1/43)⁽⁸⁾.*

De Vleermuizen vonden in de berg: avontuur, levensruim, plezier. Echte onderzoeken deden zij niet maar wel iets dat daar op leek: de structuur leren kennen van afgelegen delen van het stelsel, waar je anders nooit kwam, zoals ver in het Zuidelijk stelsel voorbij het Smokkelgat (het Smokkelgat was toen nog de enige mogelijkheid om van noord naar zuid te komen). Ander 'onderzoek' was het zoeken van oude opschriften, voor zo ver nog intact, in het al even godverlaten instortingsgebied van de Kleine Berg (HC).

Ontmoetingen en contacten

Toevallige ontmoetingen met heel diverse actoren in de berg waren er frequent. Met Sonnevillie bijvoorbeeld, de baas van de Kardoenkwekerij, waarvan ze ook wel eens de sleutel kregen. Of met champignonkweker Bollen, waar ze veel ruzie mee hadden. Of met het VVV-baasje Valke, bijgenaamd de Onderpastoor. Of met de vleermuistellers van de Rijksuniversiteit

AFBEELDING 22: Het Fort St.Pieter. Op de voorste muurpunt kropen De Vleermuizen (meestal..) ongezien omhoog om het Fort te kunnen binnengaan. In het Fort daalden ze dan weer af om het Noordelijk Gangenstelsel te bereiken vanwaar ze bijv. naar België konden doorlopen. Foto internet.

18

Utrecht, begeleid door D.C. van Schaik en zijn assistent Smit⁽⁹⁾. Of met de 'oudheidkundige' Dielis die in de berg naar huismerken zocht. Of met stadshistoricus Thewissen: *"Toen we daar stonden kwam Charelke Thewissen die de berg in moest met nog wat venten van dat soort", '... Charelke ging naar binnen en wilde ons naar buiten zetten maar we waren schijnbaar te glad voor hem en glipten weer naar binnen'* (HC 20/3/43)⁽¹⁰⁾. Vooral Stied had soms contact met bergkenner D.C. van Schaik, zowel in als buiten de gangenstelsels: *'Ik heb Van Schaiks tijdschrift dat ik schandelijk lang gehouden had, teruggebracht'* (AW 20/3/43). Hij wilde graag Van Schaiks dikke boek over de St.Pieterberg hebben. Een poging om het te kopen mislukte. *'Ik heb mijn fort voor tien gulden verkocht en heb geprobeerd het boek van Van Schaik ...te krijgen. Het was echter uitverkocht'* (AW 21/11/42), *'Ik heb vanavond Meneer van Schaik opgebeld om te vragen of hij nog een exemplaar van het grote boek van de berg voor mij had'* (AW 28/12/42), *'Hij had nog een enkel ingenaaid exemplaar en zou me nog wel*

eens opbellen' (AW 5/3/43). Later hielp Stied Van Schaik met het afmaken van de plattegronden van de berg. Bij Van Schaik thuis aan de Bemelerweg kroop Stied dan op kousenvoeten over de enorme kaarten die op de grond lagen uitgespreid. Ontbrekende en moeilijk bereikbare stukken, bijv. het gebied van het 'Dooie Haasje', waar Van Schaik niet aan toekwam werden door Stied uit het hoofd met potlood ingevuld (AW).

De Vleermuizen kwamen ook regelmatig leden van andere berglopersclubjes tegen. Bijvoorbeeld Wim van Schaik van de bevriende club De Troglodyten (leden gemiddeld zeven jaar ouder dan onze Vleermuizen). Er zijn, alleen al in dagboekje I (tot april '43), 19 ontmoetingen met Wim van Schaik beschreven. Of de club van Renee Niessen van de Lambertuslaan, waartoe ook behoorde schoolgenoot Benno Ruland: *'Op weg naar de luchtkoker kwamen we langs een kwekerij waar de club van Niessen juist een proces kreeg wegens carbid stelen'* (WB 28/4/43). Henri herinnert zich in totaal negen verschillende berglopersclubjes⁽¹¹⁾. Een bepaald vervelend groepje was *'Club Pieterstraat', 'Die kwamen eigenlijk alleen maar om keet te schoppen en om kampvuur te maken in de koe-pelgrot van Noord'*. Wie mocht denken dat vrouwen in dit verhaal niet voorkomen kan ik geruststellen: *'Piet Berenschot...en Jan Defesche die allebei vroegen of Stied hen wilde rondleiden met 'n hoop meisjes w.o. 3 van Westerwoud, de sterren van het villapark', 't Trok me wel aan en Stied eveneens..'* (HC 6/5/43). Dit werd een lange tocht, door het Smokkelgat klimmend langs een touw, naar de kraamkamer van de Vale Vleermuizen

AFBEELDING 23: Na een halve eeuw een reünie op 18 mei 1994 van de verdedigers van het Fort op Hemelvaartsdag 18 mei 1944. Zij weerstonden die dag op een slimme manier de Jeugdstorm. Achterste rij v.l.n.r. 2^e Wim Bakker, 3^e Stied Witlox, 4^e Henri Ceha, 5^e Laurens Backerra; voorste rij v.l.n.r. 1^e Frans Schröder, 3^e Wally van der Port, 4^e Eric van het Hof, 5^e Jan van het Hof. De anderen op de foto waren niet direct betrokken. Collectie Henri Ceha.

AFBEELDING 24: Opschrift in Gangenstelsel Zonneberg om een evacuatie in goede banen te leiden. Collectie Hans Ogg.

diep in het mysterieuze Zuidelijk Stelsel. Er moest kennelijk indruk gemaakt worden.

Rondleidingen om anderen tegen betaling ‘toeristen-dingen’ te laten zien waren er in soorten en maten: ‘Henri, hij was er met een hele troep jongens in, o.a. Hans de Jager, tegen 15 cent per persoon’ (AW 21/12/42), ‘Daar ontmoetten we Henri en de rest ook weer en Henri gaf mij een gulden welke de heren aan de clubkas geofferd hadden waar meneer Bannier later nog 50 cent bijvoegde (AW 27/3/43).

Ook werd hun hulp wel eens ingeroepen bij reddingsoperaties, zoals bijvoorbeeld in de nacht van 5 op 6 februari 1944: ‘Om 23.00 u. werd ik wakker

gemaakt om mee te gaan zoeken naar twee jongens en twee meisjes die in de berg verdwaald waren en al vanaf 15.30 u. weg waren. Henri en Stied waren ook present en zo begon de expeditie om 23.30 u. aan de ingang Zonneberg’ (WB 6/2/44). Het ging om Ton Kroll⁽¹²⁾ met zijn vriend Hogenbosch en Trees en Nettie Krutzer die, zo bleek na een quick scan, waarschijnlijk door het Smokkelgat gekropen moesten zijn. Daar achter werden ze, diep in het Zuidelijk Stelsel, inderdaad rond 02.00 u. aangetroffen: ‘Even voor de splitsing groeve-drup hoorden we een gebrul en geschreeuw en de verdwaalden stormden op ons af’ (WB 6/2/44). De plaatselijke krant maakte het in haar verslag enige dagen later nog bonter: ‘..holden daar in de diepe duisternis de avonturiers die hun laatste tikje heldhaftigheid al verloren hadden, wanhopig gang in, gang uit, met achter hen aan de weenende maagden, die tussen de huilbuien door hartverscheurend gilden als ergens in de verte met ’n doffen plof ’n stukje mergel naar beneden viel’⁽¹³⁾. Na de goede afloop ‘...gingen we naar buiten en naar huis. Hier werden we op spek met eieren getraceerd. Om vier uur stapte ik weer in bed om mijn afgebroken slaap te hervatten (WB 6/2/44).

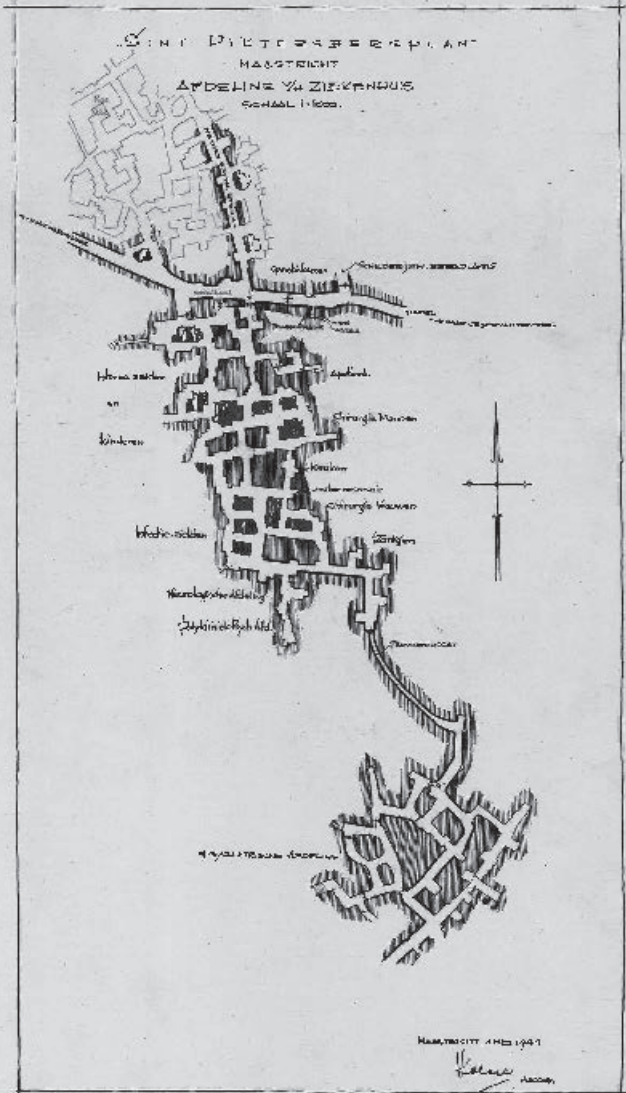
Ondeugd

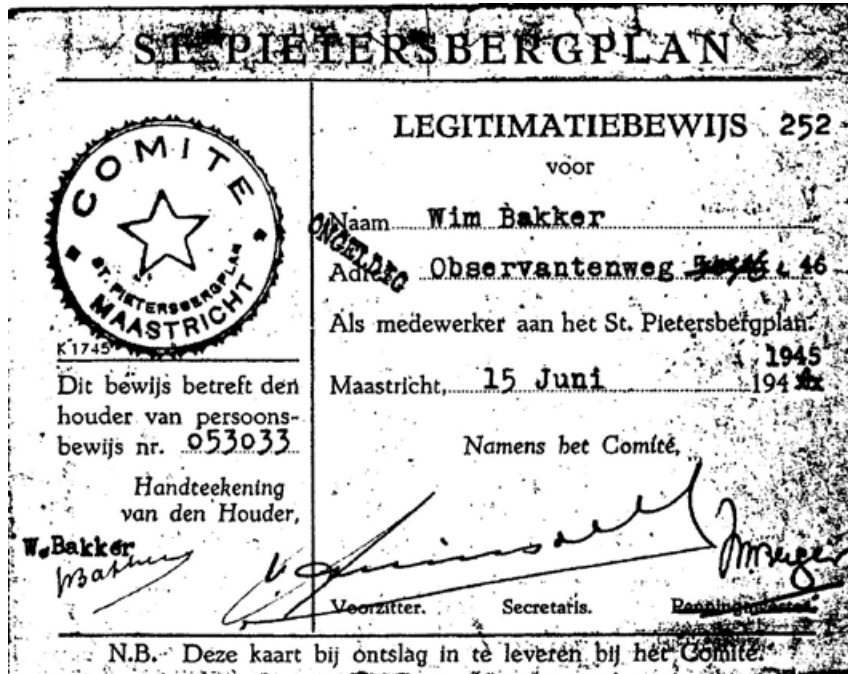
Zoals eerder opgemerkt was het officieuze doel van De Vleermuizen het onder alle omstandigheden openhouden van de gangenstelsels. Het doel heiligde in oorlogstijd in hoge mate de middelen en zo manifesteerden

Afbeelding 25: Het Sint Pietersbergplan voorzag zelfs in een ondergronds hospitaal met een apotheek, een operatiekamer en -voorbij het Padvindersgat- een psychiatrische afdeling. Dit onderdeel van het plan is echter nooit gerealiseerd. Collectie Hans Ogg.

zij zich met veel durf en lef. Maar soms ook met onverschrokkenheid en overmoed, waarmee de grenzen van het betamelijke regelmatig werden overschreden. De stoerheid spatte er van af. Vaak tamelijk onschuldig: '...kwamen we twee jongens tegen die zeer gewichtig deden. Toen we ze naar hun vergunning vroegen (!!!!) hadden ze er wel een maar....hij was (net zoals de onze!!!!) maar een dag geldig (1 augustus)). De zeer gewichtige jongelui gingen toen hun's en wij onze's weegs' (AW 10/10/42) of ook: 'Even ervoor zagen we Frans van Neer die we een aframmeling gaven omdat hij al onze namen uitveegt' (WB 22/4/44).

Later ook al wat gevaarlijker acties: '...kwamen bij de negendrup. Wij hebben in het water eronder carbid gegoooid en aangestoken' (AW 26/9/42) en 'Wij gooiden stenen tegen het plafond die uit elkaar spatten en zij (twee onbekende jongens) kregen het op hun kop. Ze schreeuwden als magere varkens' (WB 3/4/4). Ook puberale spelerei in eigen kring kwam voor: '...vandaar naar ons kamertje, hadden een gevecht met Wally en Henri en na harde strijd werden onze omsingelingspogingen met succes bekroond en sinds 2u55 precies is het hol vast in onze handen' (AW 6/2/43) of: 'Toen we in België gekomen waren gingen Henri en Wally naar Petit-Lanaye, terwijl Marcel en ik de tijd wat kortten door Wim te martelen' (AW 22/4/44). Soms is niet duidelijk of het om een spel gaat of om vijandigheden, ook al betreft het een bekende: '(bij het Smokkelgat) ...we hadden het touw van V.Schaik (Wim) en wilden niet loslaten. Totdat WvS zelf naar boven kwam. Hij nam ons touw en de krabber mee. We volgden de troep en bij de Bijenkorf kwam het tot een stenengevecht. Bij de uitgang kregen we alles weer terug' (WB 11/4/44).

AFBEELDING 26: Legitimatiebewijs vanwege het Comité Sint Pietersbergplan voor gids en hulpkracht Wim Bakker.

nemen' (WB 25/9/43) en 'De poort (tunnel Mergelweg) stond open en toen hebben we met een paar stevige ijzeren staven zo gemoerd dat ze het met moeite zullen kunnen herstellen' (WB 25/9/43). Na de bevrijding werd zelfs het Amerikaanse leger getrotseerd: 'We gingen bij het Fort erin, waar Captain Cazares (125th liaison squadron, op dat moment ook de baas op het Fort) nog riep: *Off limits for civilians, maar we waren al binnen*' (WB 2/1/45).

Oorlog

De gevolgen van oorlogshandelingen in Limburg hadden bepaald de belangstelling van onze Vleermuizen: 'Hedenmiddag wilden Wally,... en ik naar Geleen-Lutterade gaan om te zien naar de vreselijke verwoestingen door het bombardement van Maandagavond...Langs

Het open willen houden van het gangenstelsel werd heel letterlijk opgevat: 'jammer genoeg was ze (ingang achter de ENCI-pijpen) nog dicht. We hebben de muur gerammeid maar het duurde veel te lang eer we erdoor waren. Henri en ik zouden doorgaan met rammeien; de anderen zouden bij De Trapjes⁽¹⁴⁾ eruit gaan en van buiten af mee komen helpen' (WB 28/4/43). Afsluitingen irriteerden De Vleermuizen in hoge mate: 'Daar we geen vernietigings materiaal bij ons hadden lieten we het muurtje (bij Padvindergat) maar met rust om het later wel eens onder handen te

de Rijksweg daar ligt alles in puin. We zijn rond de mijn Maurits gefietst en ofschoon de mijn zelf, zo op het oog niets had, lag een paar meter verder alles in puin. Er zijn +/- 100 doden. Ik heb ook een niet ontplofte brandbom mee teruggebracht' (AW 10/2/42). En op een tocht in Slavante, nabij de half in de ENCI-pap verzonken Plesiosaurus⁽¹⁵⁾: 'We herdachten met een minuut stilte dat het gisteravond een jaar geleden geweest is dat om 9.30 uur de luchttorpedo in het Blauwe Dorp gevallen is waarbij 60 slachtoffers vielen' (AW 28/11/42).

In de berg was van de oorlog weinig te merken; de Duitsers waren er in het algemeen ook niet zo in geïnteresseerd. De Mergelgrotten werden door de Duitsers wel hier en daar benut voor praktische doeleinden. In de Sint Pietersberg bijv. was er achter de Kluis een Duitse opslag voor geneesmiddelen. Aan het eind van de oorlog zou er serieuze belangstelling van Duitse zijde ontstaan om oorlogsindustrie te vestigen in het Gangenstelsel Zonneberg. Deze plannen werden echter ingehaald door de bevrijding in september 1944 (HC).

De wanden van de gangen boden een unieke gelegenheid tot het zich anoniem uiten: *'Ik zal mijn land nooit verlaten, Mussert. En het was gedagtekend op 11 mei 1940. Later stond er niets meer. Toen was het weggeveegd. Weer later stond er De waarheid mag niet gezien worden. En nu stond er, terwijl al het vroegere uitgeveegd was, Breng een ander niet in ongerede s.v.p. (AW 27/12/42).* In Slavante, bij de Brusselslofkwekerij, was er zelfs een ware muurkrant in houtskool, kortweg De Krant geheten: *'Daar stonden ongecensureerd ware berichten tegen de wand over gevangenneming en vermoording van gijselaars' (AW 26/2/43).* Het risico om voor gijsel-doeleinden te worden opgepakt was ook voor onze Vleermuizen reëel: *'Vanmiddag bleven we uit school omdat de Duitsers jongens gevangen nemen als gijselaars en als représaille maatregelen wegens de moorden op vooraanstaande N.S.B.ers' (AW 10/2/43).* Al bemoeiden de Duitsers zich niet zo met wie er in de berg rondliep, de oorlog kwam wel steeds dichterbij: *'We klauterden (op het Fort), Henri ging voorop, voorzichtig, omdat de post van de luchtbeschermingsdienst ons niet mocht zien, langs de muur omhoog en belandden na een spannende tocht, telkens onderbroken door even te luisteren, onder aan de put' (MB 10/3/43).* Korte tijd later hadden ook de Duitsers het Fort ontdekt: *'We gingen....bij A naar boven, maar hoorden toen we de gang B doorgelopen waren moffengebrul en kropen gauw*

weer 't Fort af' (HC 15/7/43). Ook in en om de onderaardse gangen was men aan het eind van de oorlog meer op zijn hoede: *'Bij de tweede uitgang van Caestert hoorden we ineens schreeuwen Zurück, stehen bleiben u.s.w. Wij vlogen weer naar binnen en toen we even later gingen kijken zagen we een paar jongens die ons voor de gek hadden gehouden' (WB 1/4/44).*

Bij die ene niet ontplofte brandbom uit Geleen is het niet gebleven. De jongens waren gek op deze vruchten van de oorlog: *Braambessen* noemden zij ze eufemistisch in codetaal. Maar hoe kwamen zij er aan? Belangrijke bevoorrading vond plaats de keer dat de jongens in een korenveld in Heer, even ten westen van de kerk van St.Petrus Banden, een neergestorte nog tamelijk gave Amerikaanse bommenwerper hadden ontdekt, bewaakt door slechts één wat slaperige Duitse schildwacht. Terwijl Henri deze afleidde met een vlotte babbel maakte Harrie (Harrie Meijer, uiteraard niet genoemd in de dagboekjes!) een omtrekkende beweging door het omringende koren, dook het vliegtuig in en pikte daar een voorraad braambessen, zo veel als hij kon dragen (HC).

Smokkel

Smokkel was inherent aan de oorlog. Op bladzijde vier van de dagboekjes is het al raak als John (Moors), Wally en Stied afzegden om naar Zonneberg te gaan omdat ze naar Bemelen moesten om appels te smokkelen. De tochten door het Smokkelgat naar Caestert boden de gelegenheid om in België, in Klein Ternaaen of in Kanne, te kopen wat in Maastricht moeilijk of niet te krijgen was: *'Daar (in de Caestertgrot) lieten we onze lampen achter en gingen Klein Ternayen in. We liepen er wat rond en probeerden sigaretten te kopen, die daar zonder bon zijn, maar het lukte ons niet. Wat spreken ze daar een Frans!!!!!!' (AW 9/1/43).* Meest

AFBEELDING 27: Vier oudgedienden bij een gelegenheid genaamd 'Hommage aan Wim van Schaik' in 2007. Achteraan links Commandantgids Fernand Tripels en vooraan rechts Wim van Schaik, beiden Troglodyten. Rechtsachter Henri Ceha en linksvoor Stied Witlox van De Vleermuizen. Collectie Henri Ceha.

onschuldige smokkelwaar: 'Henri...bloeiende sneeuwkllokjes en Boontje een gevonden drinkglas' (WvdP, 13/2/43).

Geïnspireerd door Duitse oorlogstaal trokken de Vleermuizen op 25 februari 1943 via Caestert naar Klein Ternaaien, op postzegeljacht: 'Plangemass zoals de Duitse terugtocht uit Rusland en elastisch zijn we naar Caestert gegaan en hebben de weg zoveel mogelijk verkort zoals het front in Rusland', 'In dat Café (in Klein Ternaaien) kregen we postzegels van een heel vriendelijke man die ons zelfs aanbood om aan zijn adres te schrijven uit België. D.w.z. dat diegene waar wij naar schreven ook terug kon schrijven: P.A. Jean Haselaerts, Expeditie en Douane, Petit-Lanaye-Lez-Visé' (HC 25/2/43).

Ook in Kanne waren allerlei heerlijkheden te verkrijgen, zo niet om te smokkelen dan toch om ter plaatse te genieten: 'In Canne dronken we een potje bier bij Straetmans, kochten snoep in het snoepwinkeltje en gingen dezelfde weg terug, door de berg en waren om halfacht weer thuis' (HC 28/2/43). Henri en Stied benadrukken achteraf dat zij nooit echt honger hebben gehad. Maar wat aanvulling op de karige maaltijden thuis was voor De Vleermuizen toch zeer welkom: 'We gingen toen naar beneden in Petit Lanaye en Henri ging naar Haselaerts, waar echter niemand thuis was. Over de berg gingen we toen naar Canne, dronken bij Straetmans een pot goed bier en konden gelukkig, omdat wij dat waren, met Hollands geld betalen. Toen probeerden we snoep of zo te kopen maar nergens namen ze Nederlands geld aan. Na lang bedelen kreeg ik een kilo appels voor 75 cent. Toen kreeg Henri een lumineus idee: We gaan een boterham vragen

AFBEELDING 28: Met de Amerikanen bij inmiddels verdwenen ingang/aansnijding 'ENCI-park' eind 1944. De jongere broers die graag mee willen doen met de oudere: links Karel, rechts Jos, beide broers van Henri Ceha; lager op de trap Paul, broer van Wim Bakker. Collectie Henri Ceha.

en werkelijk kregen we bij de eerste de beste boerderij wel geen boterhammen maar dikke, goede, echte Belgische WAFELS!!!' Op de terugweg vroegen we bij de boerderij van Caestert weer een boterham en toen kregen we ieder vijf appels' (AW 6/2/43).

In het laatste oorlogsjaar werd de smokkel toch wat serieuzer: 'Op 30 januari hadden we het Kasteel Caestert ge-exploreerd en ongeveer 30 kg Tarwe gevonden en omdat het zondag was hadden we besloten om Woensdag terug te komen om de tarwe te halen', 'De tarwe was (op woensdag) verdwenen dus de hele tocht voor niets' (WB 2/2/44). Voor loodgieter Moermans aan de Glacisweg op St. Pieter smokkelden onze Vleermuizen Luikse koperen kranen en voor architect Koene Fleur de Matras, een Belgische tabak die eigenlijk Fleur de Semois heette⁽¹⁶⁾. Deze Belgische tabak is anno 2017 nog steeds verkrijgbaar! Loodgieter Moermans had een pas voor België en haalde de kranen zelf in Luik, gaf ze af in een café in Klein Ternaaien waar onze Vleermuizen ze ophaalden en voor 10 guldens (een enorm bedrag) door de berg de grens over smokkelden (HC). Ook sacharine (duur), een zoetstof om limonade mee te maken, werd wel illegaal door de gangen de grens over gebracht.

Gesmokkeld werd er ook ná na de bevrijding van het zuiden. Het was nog steeds overleven maar er was blijkbaar toch ook ruimte voor humor. Smokkel en komedie gingen op 24 maart 1945 bijv. goed samen. Henri en de zijnen wisten dat de klik van de Aylvalaan, met o.a. Nico Godfroy,

op weg naar Klein Ternaaien was om suiker en boter in te slaan en besloten hen op te wachten: 'Toen ze langs kwamen hoorden we ze zeggen Maar ze kunnen het ons toch niet afnemen?....Henri scheen met zijn licht en.... ze begonnen te rennen. Wij van onze kant begonnen te roepen Halt en Ik schiet. Op een hoek ging Nico tegen de grond....en hij viel op twee pakjes boter die hij in zijn zak had' (WB 24/3/45). Na achtervolging werd de bende van de Aylvalaan vanuit het duister met felle lampen beschenen en bevolen 'smokkelwaar neerleggen'. Eén voor één kwamen

AFBEELDING 29: Groepsfoto, tijdens rondleiding eind 1944 van Amerikaanse vliegeniers, bij de Mosasaurus van Jules Sondejker in het Zonnebergstelsel. Drie Vleermuisgidsen: zittend 2e van links is Henri Ceha en helemaal rechts Stied Witlox, helemaal boven is Wim Bakker. Collectie Henri Ceha.

Verzet

Het postadres in Klein Ternaaien werd door onze Vleermuizen uiteindelijk intensief gebruikt om brieven te halen en te brengen. Het leverde helaas ook veel vergeefse tochten op, als er weer eens geen post was... Henri herinnert zich dat een belangrijke bestemming in Maastricht een huisadres was aan het Keizer Karelplein, vlakbij het Vrijthof. Hij wist niet wie de bestemming was, noch kende hij de inhoud van de brieven. Achteraf mogen we vermoeden dat de brieven bedoeld zijn geweest voor de arts Dr. Freek van der Ley, die

ze het brengen. Vervolgens: *'handen omhoog'*. Onze vleermuizen hadden echter niet gerekend met Fons Majoie die ongezien om een pilaar heen omhoog gekropen was en door een gat het hele tafereel goed had kunnen bekijken. En dus zag door wie ze eigenlijk waren aangehouden. Fons riep plotseling doodleuk: *'Ben jij het Henri? Toen was het spel gedaan'* (WB 24/3/45).

De fenomenen brieven- en mensensmokkel behandel ik hierna bij *Verzet* vanwege de betekenis ervan voor het georganiseerd verzet in Limburg.

aan het Keizer Karelplein woonde en tot over zijn oren betrokken was bij de organisatie van de route door de berg om (vooral) afgeschoten Engelse piloten veilig naar België te brengen⁽¹⁷⁾. Deze piloten werden vooraf van vervalste persoonsbewijzen voorzien, die werden gemaakt door de Maastrichtse fotograaf G.F.Braun⁽¹⁸⁾. Het is waarschijnlijk dat deze persoonsbewijzen zaten in de brieven die De Vleermuizen moesten overbrengen.

De mensensmokkel, het ging naast afgeschoten piloten in mindere

AFBEELDING 30: Major General Charles H. Gerhardt van de 29^e U.S.-divisie (rechts) die door Henri Ceha persoonlijk werd rondgeleid waarna hij de handtekening van Gerhardt kreeg, geschreven op de rand van een biljet van 1 mark van de Allierde Militairbehoërde. Collectie Henri Ceha.

mate ook om krijgsgevangenen en Joodse onderduikers, was in handen van het georganiseerd verzet. Aan Belgische zijde waren dat de Belgische Nationale Beweging (BNB) en de Witte Brigade en in Nederland vooral de groepen Blok⁽¹⁹⁾ en Dresen. Medewerkers van die organisaties brachten de te smokkelen mensen bij 'gidsen' als J. Eleveld, oppasser van de Kluis en medewerker van de groep Blok, en Wim van Schaik, zelf geen lid van het georganiseerd verzet⁽²⁰⁾. Aan de mensensmokkel hebben de Vleermuizen regelmatig bijgedragen door voor Wim van Schaik hand- en spandiensten te verrichten, bijvoorbeeld door op de uitkijk te staan om te zien of de route overal voldoende veilig was (HC).

Hoogtepunt in het oorlogsverzet van De Vleermuizen was het frustreren van de feestdag van de Jeugdstorm⁽²¹⁾ op en in het Fort St.Pieter. Als opletend krantenlezer wist Henri, die volgens Stied ook degene van de groep was die het meest tegen het verzet aan hing, dat er op Hemelvaartsdag 18 mei de jaarlijkse Gewestelijke Jeugdstorm-Velddag in Maastricht zou

worden gehouden. Een grote groep Limburgse NSB-jongeren, waaronder volgens Stied *Het krapuul uit Maastricht*, krioelde 's morgens al vroeg in de stad en overal waren vlaggen en wimpels. De jongens, *stormers* genaamd, trokken naar het Fort, hun speelterrein van de dag. Daarvan doet de Duitsgezinde Limburger Koerier⁽²²⁾ een dag later als volgt verslag: '.. waar een belegeringsspel met vlag-veroveren vol vuur en ijver werd gespeeld, zoodat de stukken er af vlogen. Voor de aanvallers was het een teleurstelling, dat ze niettegenstaande hun krachtige en enthousiaste pogingen er niet in slaagden de vlag in hun bezit te krijgen, maar ook de verdedigers konden hun opdracht niet vervullen om de vlag tijdig in veiligheid te brengen, zoodat de strijd feitelijk onbeslist bleef'. Waarom liep dit mis en waren de Jeugdstormers om 10.15 uur al weer afgedropen, wat de krant uiteraard niet vermeldt? Omdat onze Vleermuizen met een paar

TER HERINNERING
AAN DE LAATSTE
Bergtocht van
A. Witlox
OVW no 2203
A. Witlox
W. v/d Port
W. BAKKER
20-5-45

AFBEELDING 31: Stied Witlox vertrok in 1945, toen hij net 18 was, voor een opleiding naar Engeland. Resp. Collectie RHCL/Jan Spee en fam. Witlox.

rook zich razendsnel. Onze Vleermuizen bereikten hun ondergrondse vluchtroute (door het 'gaatje') maar net op tijd, de Jeugdstormers kuchend en proestend achterlatend in een alle zicht ontnemende wolk rook die, door de trek uit alle openingen, al gauw ook om het hele Fort hing. Het spel was daarmee uit (AW en HC)⁽²³⁾.

Maar er waren ook meer serieuze verzetsactiviteiten. Zoals de 'raid' op het ENCI-kruithuis door De Vleermuizen op 4 juni 1944, een gebeurtenis die ze wijselijk maar niet in de dagboekjes hebben vermeld. Daarbij werd door Wim Bakker de deur met een zakmes opengepeuterd en vond hij in het voorhalletje een zestal dynamietstaven die hij maar gelijk meenam. Binnen was een tweede -niet open te krijgen- deur waar achter de grote voorraad moest liggen.

Zowel de ENCI als de bezetter waren na ontdekking van de diefstal woedend. Er startte een groot onderzoek, waarbij ENCI-medewerkers verklaarden na 16.00 uur drie 'opgeschoten jongens' in de groeve te hebben gezien⁽²⁴⁾. De bewaking door ENCI werd opgevoerd en toen bij een volgende tocht de jongens hun hoofd onder Lichtenberg naar buiten staken, vloog op enkele meters van Henri een kogel in de mergelwand, komend uit de richting van het kruithuis (HC). De tip van de vermoedelijke grote voorraad dynamiet achter de gesloten deur hadden de Vleermuizen inmiddels doorgegeven aan de Witte Brigade, die het werk in de nacht van 4 op 5 augustus afmaakte: *„hebben de Belgen het dynamiehuisje in de groeve van de ENCI opengebroken en 400 kg*

kameraden zich al heel vroeg in het Fort hadden verschanst met als doel: *'de boel te barricaderen en uit te stinken'* (WB 17-18/5/44).

De Vleermuizen hadden van tevoren hun maatregelen genomen: de verlichting was onklaar gemaakt, de vluchtweg voor henzelf veilig gesteld, hoofdingang en schietgaten gebarricadeerd en vooral: er was een enorme hoop vochtig hooi het Fort in gesleept. Op Hemelvaartsdag waren de vleermuizen via het gangenstelsel en dus ongezien het Fort bijtijds binnen gegaan. Na de eerste aanval van de 'bestormers' wachtten de Vleermuizen nog even tot de vijand ook IN het Fort was binnengedrongen om direct daarna alle hooi in de fik te steken. Dankzij de fles benzine van geheime vleermuis Harrie Meijer verspreidde het vuur en vervolgens de

AFBEELDING 32: Nostalgie: Stied Witlox en Wim Bakker, met hun resp. verloofdes Leny Mooren en Olga van de Weijer, in 1952 terug in de berg. Dat hadden ze kennelijk al eerder gedaan met Henri en Wally in 1950, gezien het opschrift achter hen. Collectie fam. Witlox.

AFBEELDING 33: Wim Bakker in Soedan, Afrika, op latere leeftijd. Collectie Henri Ceha.

meegenomen', 'De Witte Brigade schijnt door de berg gekomen te zijn' (WB 7/8/44). Volgens Morreau zijn in de laatste weken van de bezetting Belgische spoorlijnen en bruggen opgeblazen dankzij deze springstof van de ENCI⁽²⁵⁾.

Onze Vleermuizen heeft men dus later over het hoofd gezien bij de uitdeling van Verzetshedenkingskruisen...

Een andere serieuze verzetsdaad was de diefstal van materiaal en

gereedschap van de Organisation Todt⁽²⁶⁾ toen de bezetting al op zijn einde liep, op zondag 27 augustus 1944. De OT was al een tijdje bezig met de voorbereidingen voor wat wellicht een ondergrondse V1-fabriek moest worden (AW). De weg van Huize Maaszicht naar Zonneberg was al verbreed en in het Zonnebergstelsel werd door Siemens elektrisch licht aangelegd (AW). Vóór de ingang Zonneberg was aan de rechterzijde de bergplaats van het OT-materiaal waar de Vleermuizen die zondag even op bezoek kwamen. Grootste Vleermuistrafie was een flinke gereedschapskist waaruit een boormachine vervolgens door Henri nog aan ENCI werd verkocht om de Vleermuiskas te spekken. De overige buit bestond uit: '20 rollen draad van 100m., 500 fittingen, 100 schakelaars, 100 lampen en 2 doosjes schroeven....', 'Maar 5 dagen daarna kwamen de moffen terug om hun rommel weg te halen, maar alles was al weg. Ze waren woest' (WB 28/11/44).

Evacuatie

Al vanaf 1943 werd er een *Sint-Pieterbergplan* ontwikkeld om bij calamiteiten duizenden Maastrichtenaren te kunnen onderbrengen in de onderaardse gangen. Daar zouden veel gidsen bij nodig zijn en medio 1944 had zich al een groep aspirant-gidsen aangemeld. Nadat de mankerende gidsenleider Valke op 20 mei was afgezet en vervangen door Vleermuisvriend Fernand Tripels, net als Wim van Schaik lid van de Troglodyten, sloten De Vleermuizen zich graag aan en begonnen hun carrière als instructie-gids. Zij maakten vervolgens enige tientallen aspirant-gidsen wegwijs in de berg. Voor De Vleermuizen had dat zo zijn voordelen: 'Vrijdag 16 juni hadden we de vergunningen van het Sint-Pietersbergplan gekregen waardoor we nu altijd de berg in kunnen. En dat was deze Zondag dus ook het geval' (WB 18/6/44). Ze combineerden hun hobby met hun officiële taken: 'We

AFBEELDING 34: Harrie Meijer als actief vakbondsleider in de Australische Morning Herald.
Collectie Henri Ceha.

gingen even in de Commandopost kijken of alles nog in orde was, 'De radio-installaties stonden er nog allemaal', 'We gingen door de instortingen naar de kwekerij van Janssen-Eggels. Op een rek stonden aluminium bekers waarvan er drie verdwenen' (WB 16 juli 1944).

Toen de Amerikanen deze richting op kwamen begon op 28 augustus de voor-evacuatie. Henri was de vorige avond net terug van Rotterdam, mét zijn zes nieuwe grote petroleumvergassers (zie hiervoor): *'We begonnen dan banken van planken te voorzien, luidsprekers op te hangen, lampen in te draaien, enz. Maar maandagavond kwamen de eerste mensen al in de berg, vrijwillig, er was nog geen algehele evacuatie. Het was een drukte van belang. Wat moest dat geven als er algehele evacuatie was?' (WB 28/8/44).* Dat ging zo door tot de Amerikanen op 14 september Maastricht bevrijdden. Vooral mensen die in de buurt van de Maasbruggen woonden, bijvoorbeeld in het Stokstraatkwartier, gingen vrijwillig de berg in omdat zij vreesden slachtoffer te worden van oorlogsgeweld rond de Maasbruggen. Een algehele evacuatie is er nooit gekomen.

De bevrijding

In de twee weken vóór de bevrijding observeerden De Vleermuizen regelmatig de situatie in de omgeving. Vanaf Ruïne Lichtenberg maar ook vanaf de Caesterthoogte: *'We zagen Luik bombarderen, Visé branden' (WB -/144).* De Amerikaanse legers die links en rechts van de Maas noordwaarts waren opgetrokken hadden met de tussen Maas en Albertkanaal geïsoleerd gelegen Caesterthoogte een probleem; daar bleken de laatste

Duitsers zich te hebben verschanst. De Amerikanen schoten met een regen van granaten de Duitsers van de berg af. Daar zouden Wim en de zijnen tijdens een Caesterttocht getuigen van zijn geweest: *'... 's middags zaten we in Petit-Lanaye boven op de berg. De granaten suidsen over ons heen en we zagen ze overal ontploffen en op sommige plaatsen brandde het' (WB -/144).* Stied, Henri en Wim hebben daar vervolgens een ontmoeting gehad met het ongeorganiseerd Belgisch Verzet, dat hen bij die gelegenheid Weerwolven noemde omdat zij De Vleermuizen aanzagen voor Hitlerjugend (AW)⁽²⁷⁾. De zaak werd echter snel opgeklaard en onze

AFBEELDING 35: Recente portretten van Henri Ceha (2017) en Stied Witlox (2016). Foto Ed de Grood, resp. collectie fam. Witlox

Vleermuizen konden via het Belgische Caestertstelsel weer veilig terug. De dagboekjes maken melding van een op de Caesterthoogte gevonden en vervolgens meegenomen Duits geweer, een gebeurtenis waarover de herinneringen niet consistent zijn. Het waren de heftige en verwarrende uren rond de bevrijding van Maastricht. De bevrijding die dan toch op 14 september 's morgens eindelijk een feit was. Lang nog lag dat geweer in

Stied zijn kamer.... 'Tot zijn vriend Berenschot het ter hand nam en onkundig van de lading de trekker overhaalde. Gat in de muur, politie, weg geweer'(HC).

Direct na de bevrijding worden onze vrienden, vanwege hun grote kennis van de berg, ingeschakeld bij het opsporen van gespuis en wapens, verborgen in de onderaardse gangen. Commandantgids Tripels verzocht de Vleermuizen 'een expeditie op touw te zetten naar de berg want volgens de Amerikanen moesten daar nog moffen zitten' (AW 27/9/44), 'De volgende ochtend waren wij uitgerust met helmen, lampen, touw, overalls, bij Henri om 7 uur. Fernand had een geweer bij zich en Henri stak een pistool en de bijbehorende lichtkogels in zijn zak' (AW 27/9/44). Per vrachtauto arriveerden nog 45 man Witte Brigade en 10 man van de KP (Koninklijke Patrouille). Er werden vijf groepen gevormd om de berg uit te kammen: 'Henri kreeg de groep die de rechterkant van de 'zak' moest afflopen en bij die groep voegde zich ook de baas van het spul Fernand T.' (AW 27/9/44), 'Ik (Stied) kreeg de leiding over de groep

die de linkerwand van de grote zak die zich onder en ten zuiden van Kaastert uitstrekt' (AW 27/9/44). Stied gaf opdracht voor een dubbele tirailleurslinie met zichzelf voorop als schietschijf, en met naast zich een Waal met een machinepistool: 'We doorzochten alles zo nauwkeurig mogelijk en hadden veel plezier om den zeer vurige Waal met zijn machinepistool die elk ogenblik op het punt stond om te gaan schieten' (AW 27/9/44).

VIP-status

De laatste episode in het bestaan van De Vleermuizen wordt gekleurd door de bevrijders die nu voorlopig de dienst uitmaken, ook in de berg, en zich laten amuseren door de Vleermuizen. Hoge en lage militairen willen die grotten nu wel eens zien en dat leverde onze Vleermuizen in ieder geval een zeer exclusieve kersverse vergunning op maar ook een hoop gastrijheid bij de Amerikanen die de jongens als dank met plezier voorzagen van allerlei heerlijkheden: *‘12 soldaten stonden op ons te wachten het werd een heel gezellige tocht. In het museum zei één van de soldaten dat we wel met hen mee konden eten. Het eten was verrukkelijk en na het eten was er film. We mochten blijven tot tien uur en werden toen met de auto naar huis gebracht, volgeladen met snoep en sigaretten’* (WB 21/10/44), *‘Vandaag mochten we voor de kapitein van het Fort, G. Cazares (125th Liaison Squadron) om 12 uur komen, dan konden we ’s middags ook mee eten’. ‘...Na de tocht mochten we weer blijven eten en daarna gingen we met Cazares naar huis en kregen ieder wat sigaretten en snoep. Het was een fijne dag* (AW 28/10/44).

Het waren niet de minsten die door onze Vleermuizen rondgeleid zouden worden. Zo bijvoorbeeld *Major General Charles H. Gerhardt*, een geharde generaal die zijn 29e Divisie op D-Day ten koste van zware verliezen op Omaha-Beach in Normandië had aangevoerd⁽²⁸⁾. Maar ook oorlogscorrespondent voor de *London Times* *Rhoda Churchill*, volle nicht van Winston. En *Renee Bellac* van de Canadese Broadcasting Corporation, die zijn oorlogspraatje die dag begon met *‘Ici Renee Bellac. Hier dans l’air, aujourd’hui sous la terre’* (HC).

Het schieten was nog niet helemaal voorbij: *‘We gingen er bij de Burgerwacht (ingang achter de tennisbaan) in waar juist de bewakingsdienst aan het oefenen was. Wij mochten ook eens schieten met geweer*

en machinegeweer. Er werden ook nog wat handgranaten de kuil in gesmeten’ (WB 21/12/44).

De enorme gangenstelsels maakten veel indruk op de bevrijders. Toen in december nog eens een Duits machinegeweer in de gangen werd gevonden stelde men zich voor dat er nog Duitsers verscholen zaten: *‘... gingen we met de Amerikanen naar binnen. Er zouden nl. nog moffen in de berg zitten. Ze hadden een machinegeweer gevonden. Maar om vijf uur hadden we nog niets gevonden. We gingen toen maar naar huis. We werden met de jeep thuis gebracht’* (WB 27/12/44). Het zal duidelijk zijn dat deze VIP-status die De Vleermuizen na de bevrijding ten deel viel hen goed is bevallen.

Hoe ging het verder?

Tot slot een kort overzicht van hoe het onze Vleermuizen na hun middelbare schooltijd in het verdere leven is vergaan.

Stied Witlox had zijn problemen thuis en was blij dat hij weg kon door zich einde 1944, op zijn 17^e, als oorlogsvrijwilliger (OVW-er) aan te melden⁽²⁹⁾. Pas nadat hij in april 1945 18 jaar geworden was mocht hij een infanterie-opleiding in Engeland volgen met als doel in Nederlands-Indië de Japanse bezetter te verdrijven. Toen hij in de zomer van 1946 dan eindelijk in Indië aankwam, bleek de situatie te zijn veranderd: in plaats van Jappen vond hij het reguliere Indonesische bevrijdingsleger tegenover zich, dat zich ook nog eens bediende van guerrilla-tactieken. Onvoorzien rolde hij zo in de z.g. politionele acties (AW). Terug in Nederland ging hij sociale geografie en geschiedenis studeren in Amsterdam, werd leraar aan het Stedelijk Gymnasium aan het Helmstraat in Maastricht, later opgegaan in het Stedelijk Lyceum, en

werd daar uiteindelijk 1^e conrector. Stied woont nu in Verzorgingshuis Campagne, Maastricht.

Henri Ceha ging in 1946 geologie studeren in Amsterdam, was nog even purser bij KLM, vervolgens militaire dienst en nog wat andere dingen; werkte vanaf 1959 als geofysicus in West-Canada (Calgary), Libië en Iran om olievoerende aardlagen op te sporen. Heeft dus de halve wereld gezien als hij begin jaren '90 terug komt in Nederland. Hij woont nu in Heemstede en is enthousiast SOK-lid. Leende in Vleermuistijd boeken van Marcel Bex van de Russische schrijver Ilja Ehrenburg en is naar eigen zeggen mede daardoor overtuigd Sociaal Democraat geworden en gebleven.

Wim Bakker studeerde ook in Amsterdam, maar dan medicijnen. Werd arts en deed ontwikkelingswerk in Nieuw Guinea en Soedan. Vestigde zich nadien als huisarts in Berg en Terblijt. Na zijn pensionering deed hij wat cosmetische chirurgie, speelde enthousiast piano en had een wijnhandel annex proeverij. Overleed in 2007 aan longkanker zonder ooit gerookt te hebben.

Wally van de Port studeerde sociale geografie, ook al in Amsterdam, en gaf vervolgens les aan het Veldeke-College (was eerder de R.K. HBS en Gymnasium). Was in de jaren '60-'80 actief in het culturele leven in Maastricht. In 1994 overleden aan de gevolgen van een hersentumor.

Gerrie Bonekamp werd in 1955 wiskundeleraar aan de gemeentelijke HBS aan de Helmstraat in Maastricht, die later opging in het Stedelijk Lyceum. Overleed in januari 2017.

Marcel Bex ging al snel als dienstplichtig militair naar Nederlands-Indië, had weinig op met het militarisme, deserteerde op Bali en werd daar

onderwijzer aan een dorpschool. Trouwde met een inlandse schone en maakte schilderijen van nog andere schonen. Reed op een zware motor waarmee hij in 1999 op Bali verongelukte.

Harrie Meijer ging korte tijd bij de Marine waarna hij emigreerde naar Australië. Daar is hij een beroemd vakbondsleider geworden. Voor dat werk is hij nog niet zo lang geleden door Koningin Elisabeth, als symbolisch Hoofd van het Gemenebest van Naties, gedecoreerd. Harrie woont nog steeds in Australië.

Tot slot

Opmerkelijk is dat, m.u.v. Wally en Gerrie, alle Vleermuizen naar verre streken zijn vertrokken en geen gemiddeld leven hebben geleid, eerder een avontuurlijk leven. Hadden ze dat altijd al in zich? Of heeft hun Vleermuisbestaan hen op dat spoor gezet?

Feit is dat het samenkomen van deze creatieve jonge mensen, in het tijdscharnier van WOII en op een zo uitzonderlijke plek als het onderaardse gangenstelsel van de St. Pietersberg, hoogst bijzonder was. Het was eenmalig. Zoiets zal zich nooit meer herhalen.

Dit lange verhaal kon het licht zien dankzij 220 pagina's handgeschreven dagboekteksten. En het werd mogelijk door de hulp van Stied en Henri die op al mijn vragen even geduldig als enthousiast konden en wilden antwoorden. Veel dank daarvoor en veel dank voor jullie vertrouwen. Ook veel dank aan anderen die konden en wilden helpen: Mechtild Witlox, Hans Ogg en het Regionaal Historisch Centrum Limburg.

Noten

- 1 Er is onduidelijkheid over de startdatum van De Zwarte Vleermuizen. Er zijn twee documentjes van Marcel Bex, die elkaar tegenspreken: een embleem ter ere van het vierjarig bestaan dat 20 april 1940 suggereert en een herdenkingsgeschrift waaruit 20 april 1941 als datum zou blijken. Henri en Stied menen dat het toch voorjaar 1940 is.
- 2 Deze school is later het Henric van Veldeke-College gaan heten of kortweg Het Veldeke. Ging op in het Trichter College dat in 2003 weer opging in het Bonnefantien College. Het oorspronkelijke schoolgebouw is nu een appartementsgebouw.
- 3 D.C.van Schaik was in de '20-er jaren belast met het ontwerp voor een tunnel dwars door de berg waarbij hij een aantal *proefgangen* moest maken om het gesteente te verkennen.
- 4 De school werd in de oorlog gevorderd door eerst de Duitsers en later de Amerikanen. Dat leidde soms tot maar halve dagen school of tot onderwijs op andere locaties.
- 5 Wim (W.C.L.)van Schaik, in 2010 overleden, was de zoon van D.C.van Schaik. Hij heeft zich, evenals zijn vader, verdienstelijk gemaakt door het in brede kring bekend maken van de waarden van de St.Pietersberg.
- 6 Dat zou nu ongeveer 125 euro zijn (HC), niet ver van de tegenwoordige prijs van dit type lamp dat nog steeds te koop is.
- 7 Henri Ceha in SOK-Mededelingen 50 (2009), p. 130 e.v., uitgave Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.
- 8 Meestal waren dit gewone wortelen die 's winters in het Gangenstelsel Zonneberg lagen opgeslagen, maar soms ook witlofwortels die ze vonden in de buurt van hun 'kamertje' in de Zak van Franken.
- 9 Midden in de winter was er een goede kans biologen van de Universiteit van Utrecht in de gangen tegen te komen. Vele dagen waren de gebroeders Bels c.s. dan bezig met het ringen van winterslapende vleermuizen die daartoe naar beneden werden gehaald m.b.v. lange vishengels.
- 10 Charles Thewissen wist later de Lichtenberg te behoeden voor afgraving, waarvoor hij dan wel met de Duitsers heeft moeten onderhandelen.
- 11 Deze clubjes zijn door Henri Ceha uitgebreid beschreven in SOK-Info nr. 175 (2017), p. 14 e.v., uitgave Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.
- 12 Ton Kroll was een kennis van Henri Ceha. Hij werd later baggerexpert en was betrokken bij de levering van baggermolens voor het uitdiepen van de Wolga in de USSR.
- 13 Er verschenen in een plaatselijke krant twee berichten over dit gebeuren, op 9 en 11 febr. 1944. In welke krant is onduidelijk; in De Limburger Koerier in RHCL is niets te vinden.
- 14 Deze ingang bevond zich in de hoek bij de vier intussen gesloopte ENCI-schouwen. Even

- ten zuiden hiervan, onder Lichtenberg, bevond zich ingang De Trapjes, ook wel genoemd Ingang Gijtenbeek, naar de in 2004 overleden Ton Gijtenbeek, in vroeger tijden Hoofd Grondbeheer van de ENCI en bekend van verschillende initiatieven m.b.t. de natuur en de gangenstelsels.
- 15 ENCI loosde in vroeger jaren een afvalproduct, de z.g. vlieg-as-pap, in een deel van het Gangenstelsel Slavante waardoor de vloer substantieel werd opgehoogd.
 - 16 Henri Ceha in SOK-Mededelingen 50 ibidem, p. 133.
 - 17 A. Cammaert, Het Verborgene Front, Uitg. Eisma Leeuwarden/Mechelen 1994, p. 212.
 - 18 A. Cammaert ibidem, p. 335.
 - 19 Van de groep Blok maakte o.a. deel uit ons te vroeg overleden zeer gewaardeerd SOK-lid Laurens Backerra.
 - 20 A. Cammaert ibidem, p. 348, 97, 335, 336.
 - 21 De Nationale Jeugdstorm was een Nederlandse beweging die bestaan heeft van 1934 tot 1945, naar voorbeeld van de Duitse Hitlerjugend. Diende als nationaalsocialistisch alternatief voor de padvinderij.
 - 22 Dagblad Limburger Koerier van 19 mei 1944.
 - 23 Vijftig jaar later, op 7 mei 1994, bracht dagblad De Limburger deze affaire weer onder de aandacht in een uitgebreid en lezenswaardig artikel onder de (sub-)titel 'De slag om Fort St.Pieter'.
 - 24 J. Morreau in Sint Pieter vroeger en nu nr. o, p.10, uitgave van Stichting Oud Sint Pieter Maastricht.
 - 25 J. Morreau ibidem, p. 11. Cammaert ibidem noemt op p. 99 een soortgelijke actie en spreekt van Trotyl-diefstal bij ENCI. De datum is niet nauwkeurig aangegeven; het zou om hetzelfde incident kunnen gaan.
 - 26 De Organisation Todt (OT) was een Duitse bouwmaatschappij, geleid door de nazi-overheid. Tussen 1938 en 1945 werd de OT vooral belast met het bouwen van bunkers, kustversterkingen en wegen.
 - 27 Hierover bestaat uitgebreide correspondentie tussen Stied Witlox en Henri Ceha in nazomer 2000; niet gepubliceerd typoscript in archief Henri Ceha.
 - 28 Major General Gerhardt had altijd veel eigen slachtoffers, ofwel omdat hij niets ontziend was, ofwel omdat hij altijd de zwaarste klussen kreeg. Dat laatste zal zeker zo geweest zijn bij het onder Duits mitrailleurvuur nagenoeg onbeschermd moeten beklimmen van de rotsen van Omaha-Beach in Normandië op D-Day. Van Gerhardt wordt wel gezegd dat hij drie legers had: één in het veld, één in het hospitaal en één op het kerkhof.
 - 29 Stied komt hierover uitgebreid en openhartig aan het woord in een groot artikel in Dagblad De Limburger van 14 augustus 2010.

Colofon

SAMENSTELLING EN REDACTIE

Ton Breuls
Joep Orbons

BASISONTWERP

Jos Bruystens, grafisch ontwerper, Maastricht

LAY-OUT & OPMAAK

Van de Manakker, grafische communicatie, Maastricht

DRUK

Grafgroep Zuid, Swalmen

REDACTIEADRES

Bovenstraat 28
3770 Kanne/Riemst
België
Tel./Fax: (0032) - (0)12 45 40 59
E-mail: tbreuls@telenet.be

FOR SUMMARIES IN ENGLISH, PLEASE CONTACT THE EDITOR AT

Editor SOK Mededelingen
Bovenstraat 28
3770 Kanne/Riemst
Belgium
Tel./Fax: (0032) - (0)12 45 40 59
E-mail: tbreuls@telenet.be

De Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven is geassocieerd met Subterrania Brittanica (UK).

Er wordt naar gestreefd SOK Mededelingen minimaal 2x per jaar uit te geven.

Prijs van deze uitgave:

VOOR ABONNEES

€ 8,50 inclusief verzendkosten
door overmaking via bijgevoegde betalingsbrief
op rekeningnummer
IBAN NL71 INGB 0002 2055 89
BIC INGBNL2A
t.n.v. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg
Godsweerderstraat 2, 6041 GH Roermond

LOSSE VERKOOP

€ 8,50 tegen contante betaling op het redactieadres.
De SOK Mededelingen zijn te bestellen door € 10,00 (inclusief verzendkosten)
over te maken op ING-rekening: 429851 (buitenlandse betalingen:
BIC: INGBNL2A en IBAN: NL31INGB0000429851) ten name van het
Publicatiebureau Natuurhistorisch Genootschap te Melick
(publicatiebureau@nhgl.nl).
Vermeld bij omschrijving de gewenste publicatie en daarnaast uw adres,
postcode en woonplaats.

Copyright auteursrechten voorbehouden, overname slechts
toegestaan na voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

ISSN 1382-2608

provincie limburg

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van de Provincie Limburg

Mergelbouwsteen *P. Kleijnen*

*Bergstraat 31
6301 AB Sibbe
Valkenburg a.d. Geul
Telefoon 043-6014460*